

Tasnády Erika

Sebestyén Dobó Klára életpályája (1924, Kolozsvár – 2013, Bukarest)

A *Szabadság* 2013. július 3-i számában jelent meg a következő gyászír: „Mély fájdalommal tudatjuk, hogy Sebestyén Dobó Klára néprajzkutató, zenetanár, 89 éves korában, Bukarestben csendesen elhunyt.” Nevét hiába keressük kézikönyvek, lexikonok lapjain, mert nem tartják számon. Családja szerint senki nem ismerte igazán: magáról alig beszélt; készségesen segített, lektorált, megbízható szakmai tanácsokat adott hosszú élete végéig, de nem óhajtotta, hogy nevét feltüntessék a kiadványokon.

Sebestyén Györgyné Dobó Klára *Én elmenyek kicsi búval* című, kivitelezésében és tartalmában is gyönyörű könyve¹ 2001-ben, a gyűjtő hetvenhetedik életében jelent meg a Kriterion Könyvkiadónál. A kötetben közölt anyag negyvenkilenc évig feküdt egy íróasztalfiókban. „Én őriztem és babusgattam és csomagoltam. S tudtam, hogy még tartozom ezzel valakinek” – mondta Dobó Klára a könyve bukaresti bemutatója előtt adott interjújában.²

E könyv – melynek alcíme *Kászoni népzene és néphagyományok 1952-ből* – egyetlen gyűjtőút terméke. Dobó Klára befejezetlennek érezte, és az

¹ A könyvet Imets László képzőművész fametszetei díszítik.

² A Bukaresti Rádióban, a *Hétköznepok* 2013. július 11-i adásában a Sebestyén Dobó Klára emlékére készített műsort Forró László. Itt volt hallható Tomcsányi Mária riportja is: az egyetlen olyan dokumentum, amelyben a népzene-kutató-zenetanárnő önmagáról, pályafutásáról vall.

előszóban jelezte is, hogy vissza szeretett volna térni a terepre pontosítások, kiegészítések végett. A kiadvány nagyobb részét az énekgyűjtés teszi ki, de emellett jutott hely a hangszeres táncdallamok, gyermek- és fonójátékok, találós kérdések, szokásleírások számára is. Dobó Klára nem csak a falusi életből kiragadott énekeket jegyezte le (gyakori bevett szokás szerint), de az énekek kontextusára is rávilágított az interjúk, vallomások által. E könyv nyomán teljes képet alkothatunk az ötvenes évek Kászoni-vidékének énekes szokásairól, hiszen, legalább jelzés szintjén, helyet kaptak benne még az – 1950-es években igen nagy népszerűségnek örvendő – műdalok is. „1952-ben Kászoni öt falvában, a régi zenei réteg fokozatos eltűnése mellett nagyon elevenen élő népzenei anyagot találtam” – írta Sebestyén Dobó Klára könyve előszavában –. „Az új réteg, az ún. új stílusú népdal virágzott, terjedt, közkinccs volt, számtalan változatot hozott létre. Hat éves-től hetvennyolc évesig minden korosztálytól volt mit gyűjteni. A hagyományt közösen őrizték, becsben tartották.” (Sebestyén Dobó 2001: 7–8). Korábban, a 20. század elején, gyűjtött már Kodály Zoltán is a Kászoni-vidékben, az 1940-es években³ pedig Jagamas János, de tisztán kászoni, monografikus jellegű gyűjtést egyikőjük sem közölt. Egy esetleges, Kászoni-vidéki népi énekhasználatot, repertoárt, annak alakulását, törvényszerűségeit kutató, diakrón összehasonlító vizsgálatban értékes forrást jelenthetne a három kutató által gyűjtött anyag.

Egy ilyen gazdag és gondos munka ismeretében méltán remélhettük, hogy akad még a hagyatékban elzárva ehhez fogható kincs. Nincs másik dosszié. Beszélhetnénk hát egy megtört karrierű néprajzkutatóról, elmondhatnánk, hogy mi mindent tehetett volna még. Ezt tennénk akkor, ha a cselekvő értelmiségi mércéje kizárólag publikációinak mennyisége lenne. Dobó Klára sorsa, mondhatnánk, jellegzete asszonyi sors. Fiatalon, lelkesedéssel tele elindult egy olyan szakmai úton, melyen nem haladhatott tovább. A bukaresti magyar diaszpórába került, ott lett családanya, feleség és lelkes zenetanár haláláig. Családjáért pedig „hajlandó volt mindenről lemondani egy zokszó nélkül.”⁴ Tudását más területen, nem a népzene-kutatásban kamatoztatta; elveit, meggyőződését, lelkesedését másokba, tanítványaiiba plántálta át.

³ Bartók–Kodály 1923, Kodály–Vargyas 1951, Kodály 1943–1944, Jagamas–Faragó 1974.

⁴ Halmos Katalint idézem. Sebestyén Dobó Klára Kolozsváron élő unokahúga, a zenetanár, kórusvezető, tankönyvíró nagy segítségemre volt e munka elvégzésében.

A 2001-es kötet megjelenése közügy volt: kis csapat bábáskodott annak érdekében, hogy az napvilágot láthasson.⁵ A szeretet, mellyel a szerzőt övezték, mellyel munkáját gondozták, annak bizonyítéka, hogy Dobó Klára, hihetetlen szerénysége ellenére – vagy éppen ennek köszönhetően – nagy hatású nevelő, jó pedagógus volt. Tanítványai szerették, tisztelték.

Dobó Klára 1924-ben született Kolozsváron, a Görögkeleti templom utcában. Édesapja Dobó Ferenc,⁶ könyvkiadó- és lapszerkesztőként tevékenyen részt vett az erdélyi kultúréletben. Az 1920-as években, lánya születése idején, az *Ellenzék* szerkesztője volt: azé a napilapé, melynek irodalmi rovatát Kuncz Aladár és Áprily Lajos vezette. Dobó Ferenc a Korunk alapításában is közreműködött. Szerkesztői munkája mellett műfordítóként is dolgozott. Érthető tehát, hogy lánya a református leánygimnázium után francia–német szakon tanult. „Elvégeztem, mert el kellett végezni. Mindenesetre örültem, hogy akkor a franciát kivették a tanügyből és nem lehetett elhelyezkedni vele...”⁷ – vallotta Dobó Klára.

A széles látókörű, haladó szellemű Dobó Ferenc Lepage-könyvkereskedésében dolgozott testvérhúga, Szegőné Dobó Júlia⁸, aki fiatal éveiben rendszeresen közölt cikkeket, írásokat az *Ellenzék* illetve a *Korunk* hasábjain. Bartók Bélával készített beszélgetése⁹ életreszólóan meghatározta további pályáját.¹⁰ Szegő Júlia 1932-ben, harminckilenc éves korában beiratkozott a budapesti Zeneakadémiára és ugyanekkor, egy tizenkét évig tartó énekési karriert is elkezdett.¹¹ Kolozsvárra visszatérte után, lélektan–szociológiai tanulmányai elvégzését követően népzenekutató lett, 1949–1950-ben pedig a kolozsvári Folklór Intézet első vezetője.

Szegő Júliára még sokan emlékeznek napjaink Kolozsvárján, ezért nem hallgathatjuk el, hogy nem tett egyértelműen pozitív benyomást minden ismerősére. Unokahúga nagyon ragaszkodott hozzá. Ő volt az, aki a zene, a népdal szeretetét – Dobó Klára szavaival – „egy életre” belé oltot-

⁵ Tüdős Kinga, Szenik Ilona, Macalik Arnold, Csörsz-Rumen István nyújtott segítséget.

⁶ Dobó Ferenc (1886–1965) jogász, az akkoriban még Kárpátaljához tartozó Karácsfalváról származott. Nagyvárad, Berlin, Budapest egyetemén tanult, s végül 1908-ban doktori címet szerzett Kolozsváron, ahol le is telepedett.

⁷ Tomcsányi Mária riportjában.

⁸ Szegő (lánykori nevén Dobó) Júlia népdalgyűjtő (1893–1987, Beregszász–Kolozsvár).

⁹ Szegő Júlia: Menteni kell a tűnő kelet-európai dallamkincset. *Ellenzék* LVII. (1936) 236.

¹⁰ Erre enged következtetni a zeneszerzőről írott számos könyve, tanulmánya.

¹¹ Több európai országban fellépett, felvételeiből a Pátria lemezgyár sorozatot jelentett meg.

ta. És benne „talajra talált”, pontosított Halmos Katalin, Klári néni zene-tanárnő unokahúga. A mondén, különöc Szegő Júlia – akár erősítette, akár szárnyát szegte önbizalmának – mindenképpen meghatározta a gyermek Dobó Klára bontakozó érdeklődési körét, sőt életpályáját is.

Szegő Júlia legbecesebb, hűgának adományozott ajándékai népdalok voltak: „Egyáltalán, hogyha hozzá mentem, akkor ajándékba mindig kap-tam egy dalt és azzal mentem haza. Úgyhogy a népdalokkal egész kisgye-rek koromban ismerttetett meg” – vallotta Dobó Klára. Az *Én elmenyek ki-csi búval* dedikációja így hangzik: „Szegő Júlia emlékére, akitől életre szó-ló zenei útravalót kaptam.”

Érdeemes itt megjegyeznünk, hogy – az akkor már teológia doktora és régizene-szakértő – Rajeczky Benjámín Szegő Júliával egy esztendőben, 1932-ben kezdett bejárni a budapesti Zenekadémiára. Majdan, az 1950-es években, a Magyar Néprajzi Múzeum Rajeczkyt bízta meg a moldvai csángók körében végzett népzenei gyűjtések irányításával. E gyűjtéseken részt vett Szegő Júlia és unokahúga, az akkor még „csak” bölcsész diplo-más Dobó Klára is.

Szegő Júlia, Kodály Zoltán tanácsára, zenei óvodát létesített és vezetett 1948–1949-ben: a Kolozsváron ma is működő zenei óvodák¹² őst. A kis-gyerekeket saját lakásában fogadta. A kodályi koncepció jegyében fogant célkitűzése szerint elsősorban magyar népdalok tanítása által akarta segí-teni a legkisebbeket a zenei anyanyelv elsajátításában. E munkában már Dobó Klára is részt vett, aki, bár sohasem volt Kodály Zoltán közvetlen ta-nítványa, szellemiségét örökölte, módszereit alkalmazta: a népdal kutató-sa, tanítása egységet képezett az ő felfogásában is.

A fiatal Dobó Klára kezdettől fogva részt vett a Folklór Intézet népze-nei munkásságában. „Mikor létesült a kolozsvári Folklór Intézet, akkor ahhoz nem is fért semmi kétely, hogy azt ott meg kell tanuljam és oda kell menjek. S oda is mentem. Párhuzamosan ment a konzervatórium és a folklórmunka. Hát a konzervatóriumból egypárszor kiestem rossz szár-mazás miatt, aztán visszaestem... Úgyhogy a konziban bent voltam, kint voltam, de a Folklór Intézetben külső munkatárs voltam és Jagamas Já-nostól, amit csak lehetett, tanultam.”

¹² Bár sokszor nagyon nehéz körülmények között, de 1949-től folyamatosan működött Kolozsváron a legkisebbek zenei nevelésére szánt foglalkozás. Lásd Braica Tünde: Zeneoktatást, születés előtt 9 hónappal. *Szabadság* (Kolozsvár) 2009. 10. 24.

Faragó József így írt erről az időszakról: „Egyéb tennivalók közt a moldvai magyar folklórgyűjtéshez nem sokkal az alapítás után, 1950 szeptemberében hozzáfogtunk, és 1958-ig az Osztály hivatásos, valamint önkéntes munkatársai (Demény Dezsőné Szabó Piroska, Elekes Dénes, Faragó József, Gurka László, Jagamas János, Kallós Zoltán, Kusztos Endréné Szabó Piroska, Nagy Jenő, Sebestyén Györgyné Dobó Klára, Szabó Gyula, Szegő Júlia, Szenik Ilona és mások) számos gyűjtőutat szerveztek Moldvába. Munkájuk nyomán az Osztály archívuma 32 faluból összesen 4145 hallás utáni lejegyzést, illetőleg magnetofonfelvételt őriz, és kisebb-nagyobb arányban a népköltészet meg a népzene úgyszólván valamennyi fontosabb műfaját felöleli” (Faragó 1979:29).

Ezekben a munkálatokban vett hát részt Dobó Klára, a Jagamas János mellé felsorakozott fiatal kutatókkal együtt¹³ – akik lassacskán elszéledtek, miután Jagamas Jánosnak 1960-ban le kellett mondania az intézetben betöltött állásáról. A gyűjtések, természetesen, az Intézet archívumában maradtak: „amit gyűjtöttem, általában bement a Folklór Intézetbe, és ott mindig csak egy gyűjtő voltam a többiek között... De a kolozsvári intézetben van egy csomó gyűjtés, mert részt vettem mezőségi, moldvai, kalotaszegi gyűjtésekben, amíg ott külső munkatárs voltam, de hiába akarnék most még egy könyvet előállítani, mert sajnos, nálam itthon nincs semmi.”

Valóban, a Folklór Intézet gyűjtési jegyzékeiben Dobó Klára neve gyakran szerepel 1950 és 1953 között. Nagyon termékeny gyűjtő volt. Román folkloristákkal román terepre is kiszállt,¹⁴ vegyes lakosságú falvakban magyarokat és románokat egyaránt megkeresett, de természetesen, főleg magyar terepen gyűjtött. Adatközlői, az egész fiatal gyerekektől idős emberekig, minden életkort képviseltek. Énekeket és alkalom adtán hangszeres dallamokat, táncszókat, gyermekjátékokat is gyűjtött. Az Erdély területén szervezett kisebb gyűjtések¹⁵ mellett részt vett az 1951-es inaktelki nagy gyűjtésen, ahol egymaga negyedfélszáz dallamot rögzített (a két és fél ezerből). A moldvai csángókhöz is több ízben visszatért¹⁶.

¹³ A fenti névsort ki kell egészítenünk Ligeti György, Sárosi Bálint, Forrai G. Magdolna nevével.

¹⁴ Gárda de Sus és Albac 1951-ben.

¹⁵ Feketelak (1950), Katona (1951), Visa (1951)

¹⁶ Gyűjtött Lujzikalagorban (1950), Dioszénben (1950), Klézsén (1950), Lészpeden (1950), Újfaluban (1950, 1951), Külsőrekecsinben (1953), Ónfalván (1951), Templomfalván (1951), Trunkban (1953).

Dobó Klára egyéni megbízást kapott 1952-ben, melynek igen lelkiismeretesen eleget is tett. A Román Akadémia magyar néprajzkutató csoportja a Kászonokba készült gyűjteni. Ehhez „kértek a Folklor Intézettől valakit, aki foglalkozzon a zenével, és akkor engem küldtek s én mentem. Boldogan gyűjtöttem, mert csodálatos terep volt. Nagy szerencsém volt vele.” Dobó Klára gyűjtése nem volt egy jelentéktelen esemény a kászon falvakban; a még élő, hajdani adatközlői nagy szeretettel emlékeznek rá.¹⁷

Sajnos, a terepmunkát követően a gyűjtésre senki nem tartott igényt. Dobó Klára mindössze tizenkilenc népdalt közölt belőle 1958-ban a *Kötöttem bokrétát* című, Szegő Júliával közösen kiadott kötetben.

Az ötvenes években néhányszor, Szegő Júliával együtt, moldvai csángó falvakban gyűjtött.¹⁸ Gyűjtésük 1988-ban látott napvilágot, Szegő Júlia neve alatt, bár a kötet egyharmadának gyűjtője és lejegyzője Sebestyén Dobó Klára volt.

Kolozsvárról elkerülve Sebestyén Dobó Klára népzene kutatói tevékenysége teljesen abbamaradt. Zavaros, nehéz idők következtek az erdélyi kultúréletben. 1960 után a Folklor Intézet vezetősége megváltozott. 1958 és 1969 között egyetlen magyar nyelvű, folklorisztikai témájú könyv sem jelent meg. Szegő Júlia 1957-ben nyugdíjba vonult. Az Intézetnek 1960-tól 2004-ig mindössze egyetlen magyar zenekutatója volt, Almási István személyében. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a kászon népzenei gyűjtemény nem jelent meg.

1970-ben Sebestyén Dobó Klára nagy meglepetésére, végre megjelent az 1952-es kászon gyűjtés tárgyi néprajzi anyaga (Kós–Szentimrei–Nagy 1972), de a kötetbe nem került folklor fejezet. Ez a mellőzés fájó pont maradt számára: „Húsz évre a gyűjtés után láttam, hogy megjelent a kászon könyv. Kicsit csodálkoztam, gondoltam, hogy nekem is lehet, hogy ott lett volna a helyem...”

A kászon gyűjtést követően Sebestyén Dobó Klára hamarosan Bukarestbe költözött: férjét, a műépítész, egyetemi tanár Sebestyén Györgyöt követte. A magyar iskola, a mai Ady Endre Líceum zenetanára volt huszonnégy éven keresztül, 1958-tól 1982-ig. Az utolsó években, a magyar osztályok leépítése következtében csökkent a magyar tannyelvű órák szá-

¹⁷ Ezt az információt Tánzos Vilmos közölte, aki több ízben gyűjtött a Kászonokban.

¹⁸ Ezek a gyűjtések kerültek az *Ismeretlen moldvai nótafák* című kötetbe, melynek előszavát Rajeczky Benjámín írta. Tari (szerk.)1988.

ma. Ezekben az években, katedrakiegszítésként több iskolában tanított, és természetesen, nem kizárólag magyar gyerekek zenei nevelésével foglalkozott.

Tanítványai elmondása szerint zeneórái alapját a népdal, a közös éneklés képezte. „És így történt, hogy ezek a gyerekek, akik a bukaresti magyar iskolában végeztek, több népdalt ismertek, mint nem egy erdélyi iskolából kikerült gyerek.”¹⁹

Aktív tanári működése idején Sebestyén Dobó Klára részt vett a romániai magyar zenepedagógia kézben tartásáért, iránytartásáért folytatott kemény munkában. Szerény „háttérmunkásként” éveken keresztül készítette a romániai magyar zenei tantervet,²⁰ lektorálta a tankönyveket.²¹ (Ezekben az években a tankönyvekben közölt énekek harmadát magyar népdalok, negyedét pedig magyar zeneszerzők művei tették ki.) Az 1990-es évek elején a Tanügyminisztérium egy olyan didaktikai audio melléklet megszerkesztésével bízta meg, melyet a zenetanárok a népdaltanításhoz használhattak.

Sebestyén Dobó Klára bevezette iskolájában a furulyaoktatást. Tanítványaiból és az általa elindított hagyományból született meg később, Öllerer Ágnes tanárnő vezetésével a Lyceum Consort régizene-együttes. Ebben, 1992-től fogva, sok éven keresztül a nyugdíjas Klári néni is tevékenyen részt vett. Az együttes gregorián, illetve reneszánsz-kori régizene repertoárt játszik.

A magyar népzene kutatás kritikusai nemegyszer rótták fel a szakmának azt, hogy a gyűjtők egyszerű „köz munkások” gyanánt, a nagy gótikus katedrálisok építőihez hasonlóan árnyékban maradnak. Sebestyén Dobó Klára tett annyit a nagy konstrukció érdekében, hogy kiemeljük a névtelenség homályából. Ennyivel tartozunk Neki.

Az életpálya rekonstruálásában Tomcsányi Mária riportja mellett Halmos Katalin, Öllerer Ágnes és Forró László vallomásaira támaszkodtam. Segítségüket köszönöm.

¹⁹ Tomcsányi Mária riporternő megjegyzése.

²⁰ Sajnos nem sikerült az 1970–1980-as évek romániai magyar zenei tanterveit előkeríteni.

²¹ A szintén tanterv- és tankönyvíró, zenetanárnő Halmos Katalin elmondása alapján.

Sebestyén Dobó Klára publikációs jegyzéke

- 1958 SZEGŐ Júlia – SEBESTYÉN DOBÓ Klára: *Kötöttem bokkrétát. 150 népdal*. Zenei Kiadó, Bukarest
- 1990 SEBESTYÉN DOBÓ Klára (gyűjt.): *Jézus-altatók. Művelődés. XXXIX. [XLIII.!] évf. (11–12) 34–35.*
- 1999 SEBESTYÉN DOBÓ Klára: *Kászoni népzene gyűjtés 1952-ből I.* In: Boér Hunor (szerk.): *Acta II.* Székely Nemzeti Múzeum–Csíki Székely Múzeum, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda
- 2001 SEBESTYÉN DOBÓ Klára: *Én elmenyek kicsi búval. Kászoni népzene és néphagyományok 1952-ből.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár
- 2001 Tomcsányi Mária: *Beszélgetés Sebestyén Dobó Klárával.* In: *Bukaresti Rádió, Hétköznapiok*, 2013. július 11.

Sebestyén Dobó Klára gyűjtéseit is közlő kötetek (a teljesség igénye nélkül)

- DOBSZAY László
2007 *A magyar dal könyve*. Timp kiadó, Budapest
- DOBSZAY László – SZENDREI Janka
1988 *A magyar népdaltípusok katalógusa – stílusok szerint rendezve. I–II.* Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet, Budapest.
- JAGAMAS János – FARAGÓ József
1974 *Romániai magyar népdalok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
Digitális Balladatár: <http://www.kjnt.ro/balladatar/>
- OLOSZ Katalin (szerk.)
1982 *Ha folyóvíz volnék. A magyar népi líra antológiája.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár
- TARI Lujza (szerk.)
1988 *Ismeretlen moldvai nótafák. Csángófalvak énekközlőinek szövege és dallamkincse.* Szegő Júlia gyűjtése. Európa Könyvkiadó, Budapest (A kötetben közölt énekek harmadát Sebestyén Dobó Klára gyűjtötte és jegyezte le.)

**Sebestyén Dobó Klárára hivatkozó írások
(a teljesség igénye nélkül)**

ALMÁSI István

2009 Népzene kutató műhely Kolozsváron. In: *A népzene jegyében. Válogatott írások*. Európai Tanulmányok Alapítvány Kiadója, Kolozsvár, 296–302.

FARAGÓ József

1979 A magyar folklór gyűjtése Moldvában. *Művelődés* XXXII. (11) 29–31.

KESZEG Vilmos

Romániai magyar népballadák. Adatbank. Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=39>

LÁSZLÓ Ferenc

2001 Volt egyszer egy hőskor [Sebestyén Dobó Klára: Én elmenyek kicsi búval]. *A Hét* 40.

PÁVAI István

1996 Kis-Küküllő menti népzene. *Honismeret*. (2) 74–77.

RAJECZKY Benjámin

1988 Bevezető In: Tari Lujza (szerk.): *Ismeretlen moldvai nótafák. Csánógófalvak énekközlőinek szöveg- és dallamkincse*. Szegő Júlia gyűjtése. Európa Könyvkiadó, Budapest

Szakirodalom

BARTÓK Béla – KODÁLY Zoltán

1923 *Erdélyi Magyarság. Népdalok*. Budapest

KODÁLY Zoltán – VARGYAS Lajos

1951 *A magyar népzene*. Budapest

KODÁLY Zoltán

1943–1944 *Iskolai énekgyűjtemény* I–II.

KÓS Károly, Dr – SZENTIMREI Judit – NAGY Jenő, Dr

1972 *Kászoni székelj népművészet*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest